

*Келюхова Ю.В., здобувач бакалаврату
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля,
м. Київ, Україна
Середа О.О., к. е. н., доцент
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля,
м. Київ, Україна*

Вступ. Зміна клімату стає однією з найсерйозніших загроз для економічної стабільності та добробуту суспільства у XXI столітті. За останні десятиліття Європа зіткнулася з безпрецедентним зростанням частоти та інтенсивності природних катастроф, які призвели до значних економічних збитків. Лише у період з 1981 по 2023 рік стихійні лиха спричинили близько 900 мільярдів євро прямих економічних втрат у межах ЄС, причому п'ята частина цих збитків припала на останні три роки. Незважаючи на масштабність проблеми, лише близько чверті всіх економічних збитків від екстремальних погодних та кліматичних подій у ЄС було застраховано, а ця частка продовжує зменшуватися. Така ситуація створює значний розрив у страховому захисті, що негативно впливає на економічну стабільність, фінансову систему та державні бюджети країн-членів ЄС.

Основний текст. Європа є континентом, який нагрівається найшвидше у світі, і підвищення кліматичних ризиків, ймовірно, матиме наслідки як для пропозиції, так і для попиту на страхування, якщо не буде вжито відповідних заходів. У міру зростання частоти та серйозності подій, пов'язаних із кліматом, очікується зростання (пере)страхових премій. Зміна клімату також збільшує непередбачуваність цих подій, що може спонукати страховиків припинити пропонувати страхування від катастроф у зонах високого ризику. Збільшення економічного впливу та зростаюча частота та серйозність природних катаклізмів, пов'язаних зі зміною клімату, призвели до зростання вартості природних катастроф у Європі. У період з 1981 по 2023 рік надзвичайні події, пов'язані зі стихійними лихами, спричинили близько 900 мільярдів євро прямих економічних збитків у ЄС, причому більше п'ятої частини збитків припало на останні три роки (2021 рік: 65 мільярдів євро; 2022 рік: 57 мільярдів євро; 2023 рік: 45 мільярдів євро). Однак за той самий період лише близько чверті збитків, понесених від екстремальних погодних та кліматичних подій у ЄС, було застрахованих – і ця частка зменшується.

Катастрофи негативно впливають на зростання ВВП та інфляцію, оскільки вони не лише спричиняють прямі економічні збитки, але й завдають шкоди основним капіталам, що перешкоджає економічній діяльності та ланцюгам поставок після події. Це призводить до зниження продуктивності та спричиняє подальші непрямі втрати економічного виробництва та споживання. Страхування від катастроф пом'якшує ці негативні наслідки, оскільки зменшує невизначеність і дозволяє економіці швидше відновлюватися.

Відсутність страхового захисту від природних катастроф також може сприяти системному ризику у фінансовому секторі. Фізичне пошкодження активів може призвести до зниження вартості застави та збільшення ризику дефолту позичальника, а також до збоїв у ланцюзі постачання. Це, у свою чергу, може спричинити значні збитки для реальної економіки, знизити якість кредитів або загалом призвести до збитків на балансах фінансових установ. Менш капіталізовані та менш прибуткові банки можуть відреагувати, надавши менше кредитів у сферах високого ризику та/або позичальникам з низьким рівнем доходу, що потенційно ще більше перешкоджатиме відновленню економіки. Страхування на випадок катастроф – за належної ціни та достатнього резервування – може сприяти стійкості банків до потрясінь, оскільки страхові бізнес-моделі є спеціально розроблені для поглинання цих типів ризиків. Відсутність страхування також може мати значний негативний фінансовий вплив. Це пояснюється тим, що національні та європейські бюджети зазвичай передбачають значну частину витрат на відновлення для домогосподарств і підприємств, а також більшість витрат йде на реконструкцію громадської інфраструктури.

40 XII Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи», 27 травня 2025 року, м. Київ

У квітні 2023 року Європейський центральний банк (ЄЦБ) і Європейське управління страхування та професійного пенсійного забезпечення (ЕІОРА) опублікували спільний документ для обговорення проблеми захисту кліматичного страхування. У документі наголошувалося, що історично лише близько чверті збитків, понесених від екстремальних погодних та кліматичних подій у ЄС, були застраховані, а в деяких країнах ця частка була ще нижчою — менше 5%. Він також підкреслив, що розрив, як очікується, збільшиться через зростання тяжкості та частоти стихійних лих, спричинених зміною клімату. Крім того, документ надав докази економічного значення цього розриву, включаючи його наслідки для макроекономіки та фінансової стабільності, що вимагало спільної роботи ЕІОРА та ЄЦБ над цією темою. Щоб допомогти зменшити розрив, у дискусійному документі запропоновано ступінчастий підхід до страхування від природних катастроф, розглядаючи варіанти (а) вдосконалення приватного страхування та розвитку ринків облігацій на випадок катастроф, (б) просування попередньої стратегії управління ризиками стихійних лих у державному секторі, (в) розробки можливих спільних рішень щодо стійкості між державними та приватними організаціями на національному рівні та (г) визначення можливостей об'єднання ризиків та диверсифікації, які можна вивчити на європейський рівень.

Національні схеми доповнення приватного страхового покриття на випадок стихійних лих, наприклад ДПП, допомагають покращити страхове покриття та зменшити розрив у страховому захисті. Схеми мають одну мету: усі вони спрямовані на підвищення стійкості суспільства до катастроф. Зазвичай вони роблять це шляхом підвищення обізнаності про ризики та запобігання ризикам, одночасно збільшуючи страхову спроможність за рахунок більш доступного (пере)страхування.

1. Сфера застосування: більшість національних схем страхування мають широкий спектр покриття, що дозволяє їм об'єднувати ризики для багатьох ризиків і активів, включати обов'язковий елемент, вимагаючи або обов'язкової пропозиції, або обов'язкового страхування згідно із законом.

2. Структура: переважаючою структурою національних схем є публічна схема (пере)страхування. Більшість схем пропонують додаткове пряме (пере)страхування та мають постійний характер.

3. Виплати та премії: національні схеми зазвичай базуються на відшкодуванні (тобто виплати базуються на фактичних збитках, а не на кількісних/параметричних порогових значеннях катастрофи). Премії здебільшого базуються на ризику.

4. Передача ризику та фінансування: використання перестраховування схемами залежить на доступність і вартість перестраховування, причому національні схеми все частіше стикаються з проблемами доступності. Державне фінансування схеми не є суттєвою структурною рисою.

5. Заходи зі зменшення ризику та адаптації: ініціативи для забезпечення належного координація між державним і приватним секторами щодо виявлення та запобігання ризикам зараз виникає у відповідь на зміну клімату. Відповідальність приватного та державного секторів зазвичай розподіляється, причому приватний ринок надає свій досвід у сфері страхування та моделювання, тоді як державний сектор забезпечує правову основу та умови діяльності.

Більшість національних схем страхування мають широку сферу охоплення, що дозволяє їм об'єднувати ризики щодо багатьох ризиків та активів. Сім із 12 схем охоплюють численні небезпеки, включаючи в деяких випадках не лише природні, а й антропогенні небезпеки. Наприклад, ССР (Франція) розглядає повені, посуху, рух ґрунту, сильний вітер, землетруси, лавини, вулканізм і цунамі (всі природні небезпеки), а також тероризм (техногенні небезпеки). Більшість схем також пропонують захист як для житлової, так і для комерційної власності або, ширше, охоплюють широкий спектр активів, включаючи майно, рухоме майно або те, що важко застрахувати.

Вісім із 12 національних рішень також включають обов'язковий елемент, вимагаючи або обов'язкової пропозиції, або обов'язкового взяття на страхування відповідно до закону. Обов'язкова пропозиція означає, що страховики, які працюють у певних бізнес-напрямах,

41 XII Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи», 27 травня 2025 року, м. Київ таких як пошкодження майна, повинні запропонувати захист від певного набору ризиків природних катастроф. І навпаки, обов'язкове придбання означає, що власники майна повинні взяти на себе страхове покриття. Схеми зазвичай вимагають від власників полісів придбати базовий страховий продукт як передумову для страхування за схемою. Це часто реалізується шляхом включення покриття від стихійних лих до обов'язкового майнового страхування.

Включення обов'язкового елемента до національних схем має на меті досягнення трьох ключових цілей: більшого проникнення страхування, достатньої диверсифікації ризиків та уникнення несприятливого відбору.

Система на рівні ЄС може базуватися на двох стовпах, спираючись на існуючі національні структури та структури ЄС:

стовп 1: державно-приватна схема перестраховування ЄС. Створення системи державно-приватного перестраховування в ЄС сприятиме збільшенню страхового покриття ризиків природних катастроф. Ця схема об'єднала б приватні ризики в ЄС, небезпеки та з часом для досягнення ефекту масштабу та диверсифікації на рівні ЄС.

стовп 2: державне фінансування ЄС у разі лиха. Другий стовп спрямований на покращення державного управління ризиками стихійних лих у державах і членах через внесок ЄС у державні зусилля з відновлення після стихійних лих, за умови дотримання розумної політики зменшення ризиків, включаючи заходи з адаптації та пом'якшення зміни клімату.

Взаємодоповнюваність двох компонентів забезпечить ефективне використання коштів приватного та державного секторів для виплат у разі стихійних лих, а також сприятиме попередньому зменшенню ризиків.

Схема державно-приватного перестраховування в ЄС може забезпечити підприємствам доступний страховий захист від ризиків природних катастроф, а також забезпечить стимули для запобігання ризикам. Схема спрямована на (а) забезпечення охоплення широкого спектру природних катастроф та ризики пов'язані з ними, (б) доповнення національних та приватних ринкових рішень, (в) покладання на ціноутворення на основі ризику, (г) зменшення залежності від державного фінансування в довгостроковій перспективі та (г) підтримку узгодження дії щодо пом'якшення ризиків та адаптації.

Висновки. Досвід національних схем показує, що вони можуть ефективно підтримувати страхове покриття, наприклад підвищення обізнаності про ризики або розширення перестрахового покриття на приватних страховиків. Таким чином, вони можуть допомогти мінімізувати прогалину в страховому захисті та загальні державні виплати після катастрофи. Аналіз національних схем також може бути корисним для держав-членів для інформування про розробку національних ДПП там, де вони ще не існують. У результаті зміни клімату може знадобитися ширша диверсифікація ризиків і економія на масштабі за межами національних кордонів, щоб приборкати зростаючу залежність від державного втручання на національному рівні та в ЄС і скоординовано стимулювати адаптаційні заходи в ЄС. Компонент державно-приватного перестраховування на рівні ЄС міг би допомогти отримати ширші економічні переваги страхування на рівні ЄС, полегшити навантаження на державні бюджети держав і ЄС, і сприяти більш скоординованому та ефективнішому підходу до управління ризиками природних катастроф у державах-членах. Проте будь-яке реалізоване рішення ЄС має базуватися на національних схемах, зберігати цілісність існуючих національних структур і підтримувати розвиток національних ініціатив, таким чином забезпечуючи взаємодоповнення з національними зусиллями та відповідальністю.

Література

1. До європейської системи управління ризиками природних катастроф: Можлива роль європейських рішень у зменшенні впливу природних катастроф, спричинених зміною клімату. URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.climateinsuranceprotectiongap_EIOPA202412~6403e0de2b.en.pdf

42 XII Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи», 27 травня 2025 року, м. Київ

2. Массей Е. Е. Досвід Європейського Союзу в адаптації до зміни клімату та застосування його в Україні. Бюро Координатора з економічної та довкільної діяльності ОБСЄ. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/93311.pdf>

3. Іванюта С. П., Коломієць О. О., Малиновська О. А., Якушенко Л. М. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: *Аналітична доповідь*. Київ, 2020. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-10/dop-climate-final-5_sait.pdf?_cf_chl_tk=4hQBeDZGK5FaCZXXKhUdzDaKAebKTg20VGXk5GwGjnPk-1730106734-1.0.1.1-ncjAOD2jstqws4rsMXsRzXK9EoSwtffFUSHt0LLwb5Y